

Samlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 136 2015

I distribution:
Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg

Göteborg: Lisbeth Larsson

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius

München: Annegret Heitmann

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Tartu: Daniel Sävborg

Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Viklund (uppsatser) och Andreas Hedberg (recensioner)

Biträdande redaktör: Ljubica Miočević

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Svenska Akademien och Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2016 och för recensioner 1 september 2016. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978–91–87666–35–3

ISSN 0348–6133

Printed in Lithuania by
Balto print, Vilnius 2016

ker och ting”. Sammantaget kan man säga att det är dissensus som hyllas, det vill säga raka motsatsen till konsensus.

I dagens nyliberala värld, där universitetet med redaktörernas träffande formulering förvandlats till ett företagsuniversitet, kan valet att studera humaniora i sig förstås som en motståndshandling. Under läsningen kommer jag att tänka på devisen *Non serviam*, ”Jag tjänar inte”, en formel som den fallne ängeln Lucifer uttalar i John Miltons klassiska 1600-talsepos *Paradise Lost* och som senare använts av författare som James Joyce och Gunnar Ekelöf. Men det som försvårar eller kanske till och med omöjliggör en sådan hållning idag är att universitetet, inklusive humaniora, de facto är en del av systemet. Är man verksam inom denna institution – som student, forskare eller lärare – ingår man med nödvändighet i systemet. På vissa håll i *Meningens motstånd* dröms det om en radikal outsiderposition. Men det tycks vara just en dröm som är omöjlig att förverkliga inom ramarna för dagens akademi. Därmed inte sagt att det inte går att göra motstånd. I likhet med många av bokens författare skulle även jag vilja hävda att det är nödvändigt med motstånd. Men det är då fråga om ett internt motstånd, en kritik formulerad inifrån snarare än utifrån.

Något annat som man kan slås av vid läsningen av *Meningens motstånd* är frånvaron av ett historiskt perspektiv i så många av texterna. Men mer förvånande är kanske att detsamma gäller för klassiska radikala teoretiker som Karl Marx och äldre marxister, liksom för den delen Sigmund Freud och andra psykoanalytiker. I stället knyter flertalet skribenter an till samtida företrädare för det som Tania Kaveh i sitt bidrag kallar de nya kunskapsfälten, det vill säga feminismen och postkolonialismen. Tre av de mest återopade teoretikerna i antologin är typiskt nog Judith Butler, Donna Haraway och Gayatri Chakravorty Spivak.

Det medvetna valet av teoretiska ingångar framstår som symptomatisk för hur bokens bidragsgivare tar sig an frågorna om humanioras identitet, förutsättningar och möjligheter. Till exempel används ett begrepp som bildning, som alltsedan det myntades kring sekelskiftet 1800 varit centralt i vissa typer av humanioraförsvar, bara i någon enstaka text för att i övrigt lysa med sin frånvaro. Inte heller förekommer traditionella humanistiska slagord som ”Odlande av det mänskliga” och ”Inget mänskligt är mig främmande” särskilt frekvent, låt vara att Therese Svensson i sin utmärkta essä citerar

Erasmus av Rotterdam: ”Tro mig, människor föds inte till människor, de bildas till det.”

När det mänskliga annars uppmärksammas i boken är det som en kategori som är i behov av att problematiseras. En av dem som lyckas göra det är Miranda Lindström som anlägger ett posthumanistiskt perspektiv på humaniora. Efter att ha redogjort för olika grundidéer inom inte bara det posthumanistiska forskningsfältet utan också det därmed besläktade fältet kritiska djurstudier kommer hon fram till att ”art” i den intersektionella ansatsen bör ”ha sin givna plats jämte kön, etnicitet, sexualitet och klass”. Jag vet inte om jag håller med, men det är i alla fall ett påstående som får mig som läsare att tänka vidare. Och precis så förhåller det sig med *Meningens motstånd* som helhet. Texterna må vara korta, och man kan ha invändningar mot både det ena och det andra, men det hindrar inte att essäerna är lika läsbara som tänkbara. Ja, med sådana studenter som de som medverkar i *Meningens motstånd* finns det – trots allt – hopp om humanioras framtid.

Anders Burman

Svante Nordin, *Sven Stolpe. Blåsten av ett temperament*. Atlantis. Stockholm 2014.

Svante Nordin har vanan inne att skriva biografier och har tidigare skrivit förtjänstfulla sådana över Fredrik Böök och Ingemar Hedenius. Den här gången har turen kommit till en lika kontroversiell person, det svenska kulturlivets enfant terrible framför andra under 1900-talet, Sven Stolpe. Längre och mer påtagligt än de flesta spelade denne en framträdande roll i vår svenska litterära offentlighet. För egen del kan jag minnas hur jag redan som 11-åring stod i S:ta Karins kyrkoruin i Visby och hörde Sven Stolpe tolka den amerikanske predikanten Frank Buchmann, när denne tillsammans med författaren Bertil Malmberg och andra framträdde vid det berömda Oxfordmötet sommaren 1938. Det var ett av förkrigstidens stora publikevenemang, bevakat av både svensk och internationell press. I fortsättningen höll Stolpe oss sysselsatta med sin aldrig sinande flod av skrifter ända fram till den doktorsavhandling om drottning Kristina, som vid en eldfångd disputation i Uppsala i maj 1959 väckte så stort rabalder. Flera brev som han mot slutet av sin levnad sände mig tyder på att han gärna ville uppfatta mig som något slags konservativ me-

ningsfrände. Men det var bara på en punkt som vi var helt eniga, nämligen rörande den svenska skolans fortgående urartning. När Stolpe, tillerkänd professors namn av regeringen, 91 år gammal till sist avled år 1996, hade han hunnit sätta djupa märken efter sig i svensk kritik, svensk litteraturhistoria, svensk romankonst, svensk filmkritik och svensk television. Och i svensk kulturdebatt över huvud!

Med utnyttjande främst av det Stolpe-arkiv som finns tillgängligt vid Uppsala universitetsbibliotek, men också med hjälp av stoff i många andra arkiv och bibliotek i Lund, Stockholm och Göteborg och av diverse brev i enskild ägo, tecknar Nordin konturerna av ett mycket växlingsrikt livsöde. Om boken som helhet gör intrycket att vara mer översiktlig än djupgående, hänger det kanske till någon del samman med stoffets egen disparata natur. Att författaren ska hinna gå på djupet varje gång Stolpe ikläder sig en ny roll, vore mycket begärt, ty dessa roller var påfallande många: litteraturkritikerns, tidskriftsredaktörens, kulturintroduktörens, romanförfattarens, filmkritikerns, essäistens, kvällstidningsjournalistens, forskarens, TV-stjärnans, gymnasiepedagogens, memoarförfattarens, herrgårdsägarens och åtskilligt mera. Att mer utförligt eller inträngande hinna skriva om allt detta är inte lätt, åtminstone inte om det ska ske i en enda volym. Det utesluter för all del inte att läsaren ibland kan uppfatta avsaknaden av fördjupning och mer tålmodig och utförlig idéanalys som en brist.

Sven Stolpe föddes in i en borgerligt präglad tjänstemannafamilj i Stockholm. Fadern var överkontrollör i Järnvägsstyrelsen, en tystlåten tvångsneurotiker och pliktmänniska som sprängde familjeidyllen genom att hoppa över skaklarna och låta skilja sig för flytta ihop med en ny kvinna. På den tiden väckte sådant en större skandal i borgerliga kretsar än vad som är vanligt i våra dagar. Modern, anställd i samma Järnvägsstyrelse, verkar underkuvad men tog efter skilsmässan tappert hand om barnskaran. Av chocken efter faderns försvinnande och av de säriga, med tiden alltmer hätska relationerna mellan Sven och hans ateistiskt sinnade lillebror Birger liksom av familjelivet överhuvud, får man i boken flera intressanta ögonblicksbilder. I tonåren kompenserade Sven Stolpe sin oro och osäkerhet med en beslutsam frammarsch i böckernas värld. På Södra latin stiftade han bekantskap med en inspirerande, nydisputerad extralärare, som med tiden lät mycket höra tala om sig, Alf Ahlberg, och gjorde själv uppmärksammade insatser i den litte-

rära gymnasieföreningen "Enighet och vänskap". Men framför allt vid dåvarande Stockholms högskola blev Stolpe sedan snabbt Martin Lamms favoritelev och gjorde med sin spirituella slagfärdighet lycka i sällskapslivet på unghumanisternas favoritlokal, Strömkaféet i Operahuset. Där träffades inte bara notabiliteter som Gustav Cassel, Gunnar Myrdal och Bertil Ohlin utan också Curt och Eva Berg, Gösta Gustaf-Janson, Per Lindberg, Georg Svensson och många andra med tiden kända kulturpersonligheter.

Med gåpåraktig energi gjorde sig den unge Stolpe till vän med tidens stora litterära orakel Fredrik Böök och blev en talesman för dennes psykologiserande och intuitiva hermeneutik. Han kom på det viset i konflikt med extradocenten Victor Svanberg, inlånad till Lamms seminarium från Henrik Schücks Uppsala och företrädare för en vida mer handfast och positivistisk vetenskapsyn. Skärmytslingarna kan förefalla komiska, med tanke på hur Svanberg och Stolpe senare i livet, trots starka politiska och religiösa meningsmotsättningar, blev såta vänner. Med Lamms andre extradocent Olle Holmberg, inlånad från Lund, gick utvecklingen däremot i rakt motsatt riktning: efter en kort tid av vänskap blev Stolpe och Holmberg i stället livslånga fiender. Överhuvud slås man vid läsningen av Nordins bok av hur lätt och snabbt svärmisk vänskap och glödande hat avlöser varandra i Stolpes umgänge med andra människor. Sätillvida liknar han påtagligt Runebergs kosack Kulneff, han som "kysste och slog ihjäl med samma varma själ". Nordin fångar något väsentligt om Stolpes hela framfart när han, med en fras lånad från Bertil Malmberg, för sin bok väljer undertiteln "blåsten av ett temperament".

Den unge Stolpe formligen rusade fram genom tillvaron. Helt oförskräckt gjorde han sig till tolk för den nya generationens livskänsla, så till exempel i debutboken *Två generationer* (1929), där han hyllade Erik Blombergs och Pär Lagerkvists "livstro", för att bara ett par år senare, som enmansredaktör för tidskriften *Fronten*, lika beslutsamt dra i härad mot allsköns livsdyrkan, särskilt när den odlades av "de fem unga". Om det är någonstans som man skulle ha önskat en mer djupträngande analys, så gäller det just Stolpes ständiga vacklande mellan livskult och livsfientlig asketism. Här öppnar sig ett motsatsförhållande som Nordin utreder bara ofullständigt. Det verkar som om Stolpe varit utrustad med ungefär lika starka begär i både erotisk och

religiös riktning och som om detta var och förblev hans livs stora dilemma, både på det personliga planet och ideologiskt. Å ena sidan kunde han moralisera våldeliga över allsköns sexuell frigjordhet och hedonism, å andra sidan kunde han lovprisa verk som innehöll just detta, så till exempel Agnes von Krusenstjernas Pahlen-serie med dess minst sagt frigjorda sexualskildringar. Denna prosakonst be- tecknade han som ”ett av vår litteraturs storverk”. Både att leva ut och att självupppoffrande hålla livs- lusten under strikt kontroll tycks ha ingått i Stol- pes förråd av föresatser och ideal. När han försökte det ena, tog genast det andra överhanden. Mycket riktigt lyckades han med intetdera.

Hans handlingskraft och häftiga temperament tog sig många egenartade uttryck. Med brådmogen framfusighet knöt han personliga kontakter med sådana internationella berömdheter som Ernst Robert Curtius och André Gide. Han inte bara brev- växlade med dem utan besökte dem också person- ligen och skrev om dem. Mötena med dylika euro- peiska celebriteter och vakenheten för allt det nya som höll på att bryta fram i fransk och tysk litte- ratur väckte naturligtvis uppeende i vår avkrok av världen. Intressant nog antyder Nordin att det kan ha varit Böök som stimulerat honom att företa dessa kontinentala utfärder och utblickar. Och an- strängningarna gav god utdelning. Med enastående väderkorn lyckades han upptäcka litterär kvalitet av det slag som få svenskar vid den här tiden kände till. ”Relativt okänd i Sverige hör Proust till vär- ldens mest uppmärksammade författare för närva- rande”, vågade den 21-årige Stolpe slå fast i en arti- kel om ”Modern fransk prosadiktning” i *Ord och Bild* så tidigt som 1926. Han karakteriserade här den Goncourt-prisbelönade Proust som ”kanske det största geniet i Frankrikes moderna litteratur”. Omdömet ger en antydning om hur tidigt Stolpe var ute och hur långt han var före sin tid.

Att Nordin särskilt profilerar och framhåller dessa Sven Stolpes viktiga insatser som kulturintroduk- tör, är bokens största förtjänst. Ty det är naturligt- vis genom dem som Stolpe särskilt förtjänar att gå till historien. Som förmedlare av i synnerhet fransk-katolsk litteratur men även tysk ordkonst var Stolpe nära nog unik i 1930- och 1940-talens Sverige. Oförskräckt öppnade den unge kritikern fönstren ut mot Europa och fäste i synnerhet upp- märksamheten vid den väldiga bärväg av existen- tiell litteratur – för och emot kristendomen – som fanns där ute med till exempel franska namn som

George Bernanos, Paul Claudel, François Mau- riac, Jacques Maritain och i deras närhet till exem- pel André Gide, Marcel Proust och Roger Martin du Gard. Nordin har säkert rätt i att introduktio- nerna ganska ofta fick prägel av personlig trosbe- kännelse. Stolpe kände sig nämligen personligen besläktad med den kristna pessimismen hos Berna- nos, Mauriac och Greene, när de med skoningslös skärpa skildrade ”världen utan nåd”. En värld utan Gud var, enligt Stolpe, nämligen just en värld utan nåd och en värld utan värden, som sådan skräm- mande tom, inhuman och meningslös. Essäböcker som *Den kristna falangen* (1934) och dess fortsätt- ning (1936) pekade i så måtto fram mot hans egen övergång till katolicismen 1947. Men framför allt gör Nordin här en generell viktiga, mer övergri- pande iakttagelse som tål att fundera över. Fastän ofta betraktad som en bisarr outsider här hemma, kan Stolpe ses som en tidig förespråkare för den idékonstellation ute i Europa, som vi nuförtiden bäst känner i form av politisk kristdemokrati och i Europa-tanken. ”Redan före kriget hade Stolpe varit en brinnande anhängare av idén om europe- iskt samarbete och om ett enat Europa. Från Cur- tius och Ortega y Gasset hade han mottagit viktiga impulser i denna riktning. Efter kriget smälte en- gagemanget för freden, för kristendomen och för Europa samman hos många av dem som tog ini- tiativ till ett nytt Europasamarbete. Stolpe hörde till de förhållandevis fåtaliga svenska företrädarna för detta idékomplex. Med växlande framgång för- sökte han få sina landsmän att förstå de bärande tankarna.” (289)

Samtidigt gör författaren en annan viktig re- servation. Stolpe får betecknas som förhållande- vis ointresserad av samhällskick och av konkret politik och i det stora hela också föga lyckad som politisk tänkare. Helt visst var han djupt fångslad av Tyskland och av tyskt idéliv, från Gundolf till Curtius. Men för den skull var han ingalunda, i vare sig i ord eller handling, nazist. Eyvind John- son och hans många meningsfränder Ivar Harrie, Vilhelm Moberg, Boris Beltzickoff och Sven Stolpes egen lillebror Birger överdrev och karikerade, när de tillvitade honom sympatier för Hitler. Med ci- tat ur ett flertal, tidigare föga beaktade källor visar Nordin, att Stolpe snarare såg nazismen, fascismen och kommunismen som utslag av en och samma ödesdigra primitivism. De var alla okristna, oand- liga och framför allt därigenom – så och nästan en- bart så tänkte han sig saken – farliga.

Om boken söker korrigeras vissa etablerade vanföreställningar om Stolpe, sticker Nordin inte under stol med att Stolpe var en orolig ande, som hann skifta ståndpunkt många gånger under sin levnad. Ofta kunde han byta fot mitt under ett pågående resonemang. Men också när han företog längre kliv, blev ombytligheten hans kännemärke. Från ungdomsårens livstro till Oxfordrörelse och så småningom katolicism och otaliga stationer dessemellan gick den långa och vindlande banan. Åtskilliga klarsynta bedömare i samtiden kallade honom för den skull för en vindflöjel, ett ständigt upprepat epitot som Nordin inte tycks gilla eller godta. I försiktig välvilja nöjer han sig i stället med det tammare och vänligare ordet sökare. En tvångsneurotiker, som med järnhård disciplin, plikttröget arbete och syndaånger försökte komma till rätta med sitt högmod och sin misantropi, sådan tonar bilden fram av den vresige arbetsnarkomanen Stolpe. Att så gott som varje roman av hans hand handlar om otrohet och om behovet att med kristlig ödmjukhet börja förlåta, tycks ha haft att göra med den livskris som utlöstes av att hustrun Karin en gång på Sigtunastiftelsen år 1936 klev i säng med den unge Olof Lagercrantz. Detta erotiska svek tycks ha drabbat Stolpe mitt i vecka livet. År efter år, decennium efter decennium ålтар han sitt nederlag. Men med all den kristna ödmjukhet och förlåtelse, som han så gärna predikade i romanerna, blev det si och så i den egna vardagen och i den praktiska tillämpningen. I stället odlade han ett besinningslöst hat mot Lagercrantz, vilket av denne besvarades med ungefär samma mynt. De både ärkerivalerna överträffade varandra i smädelser och nöjde sig ingalunda med någon privat vendetta utan fortsatte att odla sin livslånga fiendskap genom att – med likartad frenesi – förfölja varandra både i bokform och i tidningsspalterna.

Åren 1927–28 vistades Sven Stolpe på Agra sanatorium nära Lugano i Schweiz. Där svävade han mellan liv och död och umgicks med katoliken Siegfried Huber men blev aldrig botad från sin lungrot. Med ena lunghalvan bortopererad skrev han sin bästa roman *I dödens väntrum* (1930), med interiörer ömsom hämtade från Sigtunastiftelsen och ömsom från Agra. Naturligtvis präglades den av intensiv livsåskådningsdebatt och erotisk högsänning efter mönster av den stora förebilden, Thomas Manns *Der Zauberberg*. Nordin går inte i samma fälla som Birger Christoffersson som i sina underdånigt beundrande Stolpe-böcker överskattade föremålet som romanförfattare. Även

Stolpes gode vän Germund Michanek behandlade Stolpe i överkant högaktningfullt. Likväl redogör Nordin plikttröget för innehållet i den långa raden av följande romaner, vilket förstås har att göra med att de så ofta rymmer självbiografiska inslag: *Feg* (1931), *Madame Sallerin* (1932), *Järnbröderna* (1933), *Världen utan nåd* (1941), *En dag skall gry* (*Sista skottet*) (1943), *August Strindberg och hans hustru* (1944), *Excellensen* (1944), *Midsommarmatten* (1945), *Lätt, snabb och öm* (1947), *Sakrament* (1948), *Spel i kulisser* (1952) och *Fru Birgitta ler* (1955). Stolpe själv ansåg att han som diktare bara var en hygglig medelmätta, vilket får sägas ha varit en ovanligt klarsynt bedömning. Även Nordins entusiasm är måttfull och ställer skäpet där det ska stå: ”Stolpes romaner blev [...] mer av intressanta tidsdokument än av fortlevande litteratur. Som han själv insåg gjorde Stolpe sin bästa prestation inom essästiken, där raden av essäsamlingar om framför allt fransk och tysk litteratur är en bestående insats.” (290)

Under en lång period av sitt liv var Stolpe också välbetald kvällstidningsjournalist med hemvist på *Aftonbladet* (1945–1961), dit Torsten Kreuger värvat honom. Med ömsom goda och ömsom mer ansträngda förbindelser till fyrtyotalister som Karl Vennberg och Axel Liffner medarbetade han flitigt i spalterna, bland annat om den nya fyrtyotalsgenerationen, som han efterhand kom att uppfatta som antikristen och kommunistinfiltrerad. Sedan ägaren Torsten Kreuger dessutom sålt tidningen till LO, kände sig Stolpe alltmer främmande på tidningen. Efter att i ett par böcker ha tagit Kreugers parti rörande bland annat Kreuger-kraschen hade Stolpe dessutom lyckats bli persona non grata hos sitt eget förlag Bonniers. Det föranledde honom att övergå till J. A. Lindblads förlag, där hans nära bundsförvant Germund Michanek banade väg för hans tryckalster, bland annat en serie memoarer med titlar som *Ungdom* (1957), *Student -23* (1958) och *I dödens skugga* (1962). Därmed inleddes ett memoar- och anekdotberättande, som blev en av Stolpes mest omhuldade genrer mot slutet av hans liv, särskilt sedan det lilla förlaget Askild & Känekull tagit om hand utgivningen – eller återutgivningen – av hans otaliga minnesböcker. Nordin visar, hur hejd- och hämningslöst Stolpe här tog sig för att använda eller återanvända sina goda historier, likt ett slags lyckade vandringshistorier tillläts de återkomma i bok efter bok. Stolpes obesvärade förhållande till sanningen, särskilt när berätt-

targlädjen och fantasin drog i väg med honom, utgjorde alls inget hinder, när han på slutet av sitt liv uppträdde i rollen som känd TV-personlighet. Lagom häftig och ovederhäftig var han som klippt och skuren för att agera populär TV-kändis. I föreläsningkatedrarna och inte minst i TV-rutan skördade hans muntliga berättarkonst, hans aldrig sinande svada med alla dess färgstarka överdrifter, en enorm publikgunst. Astrid Lindgren var en av hans många beundrare, hon hoppades att han skulle framträda oftare.

Mer bekymmersamt fick han det, när fakultetsopponenten Lars Gustafsson nagelfor hans teser om drottning Kristinas övergång från stoicism till mystik. Det funnes mycket att säga om Stolpes doktorsavhandling om drottning Kristinas maximer och om den ryktbara auladisputationen i Uppsala 1959. Universitetets stora aula var fylld till sista plats, och meningsutbytet kunde avlyssnas överallt i landet, eftersom det direktsändes i radio. Mot de båda ämnesföreträdarna Victor Svanberg och Gunnar Tideström, som föreslog docentbetyg, stod en ansevärd skara fakultetsledamöter som var betydligt mer avvisande eller kritiska: Sten Carlsson, Ingemar Hedenius, Sven A. Nilsson, Gunnar Johansson och – onämnd hos Nordin men nog så viktig bakom kulisserna – protestanten, ekonomhistorikern och poeten Karl-Gustaf Hildebrand. I sin redogörelse för förloppet åberopar Nordin vissa uttalanden av Lars Lönnroth alldeles för okritiskt och föreställer sig att Victor Svanberg och Gunnar Tideström, för en gångs skull eniga, skulle ha varit angelägna att skaffa sig en fjäder i hatten genom att söka värva en känd kulturpersonlighet av Stolpes dignitet till lärare vid institutionen och därmed blockera vägen för nya förmågor som Delblanc och Lönnroth att bli docenter. Detta är med förlov sagt fria fantasier. Svanberg och Tideström drevs knappast av sådana taktiska bevekelsegrunder. De var helt enkelt övertygade om avhandlingens förtjänster och betraktade den som ett viktigt bidrag till den 1600-talsforskning som inte minst Tideström var så angelägen att främja. Att docenten Lars Gustafsson utsågs till fakultetsopponent, var heller inte på minsta sätt anmärkningsvärt. Det hade inte alls att göra med att han var ung och oerfaren utan med att han redan då var en av institutionens främsta 1600-talsforskare. Med all respekt för Gustafssons stränga vetenskaplighet och skickliga opposition – säkert hade han rätt i att dateringsförsöken i avhandlingen inte håller måttet – är jag för egen del benägen att

post festum dela Svanbergs och Tideströms uppfattning i betygsfrågan. Väger man bokens alla fel och förtjänster mot varandra och beaktar man allt det nya och tidigare okända material som avhandlingen mobiliserat och håller i minne, att Stolpe för första gången inplacerar drottningens andliga utveckling i ett stort europeiskt perspektiv, blir den ofrånkomliga slutsatsen att avhandlingen gott och väl kunde ha förtjänat ett docentbetyg. Det mest vägande argumentet för detta är naturligtvis att åtskilliga betydligt sämre avhandlingar vid vår Uppsalainstitution ungefär vid samma tid inte bedömdes lika strängt utan belönades med det åtråvärda docentbetyget. För Stolpe ledde den uteblivna docenturen hur som helst till att han tvangs att söka sin utkomst som gymnasielektor i Mjölby. Uppenbarligen trivdes han bra i katedern och var för sina okonventionella undervisningsmetoder uppskattad av de unga. Liksom Heidenstam och Selma Lagerlöf förälskad i att bo på storslagna herrgårdar fick han, efter en period av monumentalt herrgårdsliv i Värmland (på Lidetorp och Valåsen), nu tillfälle att fortsätta sitt herremansliv genom att residera på Stiernesands säteri i Malexander i Östergötland. Fastän tidvis belåten med att få slippa den urbana kulturdekadensen, klagade han likväl i brev till Tideström över att behöva utsättas för ”daglig förödmjukelse” ”på detta förbannade lektorat”. Först efter pensioneringen kunde han återvända till sitt älskade Värmland igen. Han bosatte sig nu i en solenn lägenhet i Filipstad.

Svante Nordins bok har ibland mer prägel av journalistisk produkt än av en genomarbetad och tålmodig akademisk prestation. Den är flyhänt och flott skriven men är som sådan mycket läsvärd och underhållande och är – som översikt betraktad – även mycket upplysande och lärorik. Inte minst försöken att avvinna den kontroversiella personligheten Stolpe mer vinnande sidor och att rejält bokföra alla hans värdefulla och bestående insatser inger stor sympati. Av en intellektuell bråkstake och andlig bärsärk, som blev en dynamo i svensk kulturdebatt genom att mer än gärna vara oppositionell, oliktankande och otidsenlig men som genom sin enorma beläsenhet, sin blixtrande humor och sin snabba formuleringsförmåga alltid placerade sig i debattens centrum, har vi fått ett mycket färgstarkt och levande personporträtt.

Thure Stenström